

Omvårdnadsforskning i världsklass

Vilka behov har för tidigt födda barn och unga med cancer?

Karin Enskär, Maria Grandahl och Ylva Thernström Blomqvist är disputerade, forskande specialistsjuksköterskor på Akademiska barnsjukhuset. Alla tre har ena foten i kliniken och den andra i forskning. Drivkraften är att förbättra och utveckla vården och omhändertagandet av barn och unga och deras familjer.

Det är sen eftermiddag. Maria Grandahl har just kommit tillbaka från en vetenskaplig konferens i Nordnorge. Hon hinner precis ansluta till teammötet som ska handla om forskning och karriärmöjligheter på Akademiska barnsjukhuset.

– Uppsala är på frammarsch. Det har skett en stark kunskapsutveckling när det gäller att ta hand om och vårda de absolut mest sköra barnen, de som är för tidigt födda och sjuka nyfödda barn, samt barn och unga med cancer.

Maria har en tredelad tjänst där hon förutom sitt kliniska arbete även forskar och undervisar vid Uppsala universitet.

Även om hon huvudsakligen ägnar större delen av sin tid inom akademien, arbetar hon cirka 30 procent som barnspecialistsjuksköterska på intensivvårdsavdelningen för nyfödda på Akademiska barnsjukhuset.

– Det känns viktigt att hålla sig ajour med den snabba utvecklingen i vården, inte minst när jag handleder doktorander och undervisar blivande kollegor på grund- och avancerad nivå. Den tydliga kopplingen mellan kliniken och akademien är också viktig när det gäller att identifiera viktiga

forskningsfrågor och omsätta kunskap i praktisk tillämpning.

Varvar klinik med forskning

På barnsjukhuset har Maria Grandahl och Ylva Thernström Blomqvist sina arbetsrum nära varandra. Till skillnad från Maria arbetar Ylva till största delen kliniskt på intensivvårdsavdelningen för nyfödda. Ylva är biträdande avdelningschef och bedriver vårdutveckling med avstamp i forskning.

– Jag är adjungerad universitetslektor vid Uppsala universitet och ägnar cirka 20 procent av min tid åt forskning och undervisning. För mig är det viktigt att ha en stark och tydlig klinisk förankring. I korthet handlar mitt arbete om att göra vården så bra som möjligt. Jag vill att den forskning jag bedriver ska bidra till att göra skillnad för barn och familjer på neonatalavdelningar. Och att min och vår forskning ska vara en av flera pusselbitar som bidrar till att få barn och föräldrar att må bra, både på kort och lång sikt.

På en annan del av barnsjukhuset arbetar Karin Enskär vid barnonkologiskt centrum. Hon är en av de första professorerna i pediatrik om-

Maria Grandahl

vårdnad och har precis som Maria en tredelad tjänst, vilket innebär att hon varvar kliniskt arbete med forskning och undervisning.

– Ungefär en tredjedel av min tid arbetar jag på barnsjukhuset på en uppföljningsmottagning av ungdomar mellan 13 och 17 år som drabbats av cancer i yngre år. För 30 år sedan när jag började min karriär som barnsjuksköterska var inställningen en helt annan än idag. Då var det färre barn som överlevde cancer och det primära var att försöka bota, utan en tanke på följderna. Men i takt med att allt fler överlever har det skett ett skifte från att bara bota till att faktiskt bota till ett bra liv med syftet att försöka behålla så många av de fysiska och mentala funktionerna som möjligt.

Utvecklar vården för sköra barn

Mycket av den forskning som Maria, Ylva och Karin bedriver har sina rötter i den kliniska vardagen. Även om de arbetar inom olika verksamhetsområden delar de samma drivkraft; att tidigt försöka fånga och förstå viktiga frågor och behov för att i slutändan förändra rutiner och

Det var hjärtskärande för oss alla. Många frågor som väcktes då beforskas nu.

förutsättningar som kan leda till direkta förbättringar i den kliniska vardagen.

Maria och Ylva har till exempel en gemensam doktorand i en studie om vården under covid-19-pandemin. På grund av infektionsrisken separerades föräldrar från sina för tidigt födda barn.

Det var hjärtskärande för oss alla. Många frågor som väcktes då beforskas nu. Vi tog med oss en hel del erfarenheter från den perioden för att förbättra, utveckla och skapa en bättre beredskap om vi får en liknande situation i framtiden, säger Maria.

Marias forskning är tvärprofessionell. Hon samarbetar med barnläkare, neonatologer, psykiater, psykologer, obstetrikere, gynekologer, barnmorskor och barnsjuksköterskor. Hennes övergripande forskningsområde är neonatalvård i relation till föräldrars mående.

Ett av flera forskningsprojekt som Maria är engagerad i är Mom2B-projektet som omfattar drygt 7 000 kvinnor i Sverige.

– Det är en unik forskningsstudie om förlossningsdepression och för tidig födsel. Studien vill undersöka möjligheten att använda data som är insamlad via en app i telefonen. Syftet är att tidigt upptäcka kvinnor med hög risk att drabbas av komplikationer under graviditeten och förlossningen. Mitt bidrag är att inkludera frågor med fokus på neonatalvård och separation från det nyfödda barnet.

Maria driver även projektet HPV-SWEEP (HPV-Sweden Elimination by Prevention project). Det övergripande syftet är att öka andelen barn

Ylva Thernström Blomqvist

som vaccineras mot HPV inom det allmänna barn-vaccinationsprogrammet.

– Jag är även utbildad folkhälsovetare och intresserad av frågan om hur vi uppnår jämlik hälsa. En viktig aspekt är socioekonomiska faktorer, exempelvis föräldrars utbildningsnivå. Det spelar en viktig roll för exempelvis att kunna ta till sig information och värdera desinformation. Under flera år har jag också kämpat för könsneutrala HPV-vaccinationer och sedan hösten 2020 inkluderas nu även pojkar i programmet, säger Maria.

Även Ylvas övergripande forskningsområde är inriktat mot neonatalvård, framför allt på föräldrars upplevelser när deras för tidigt födda barn har behov av vård på neonatalavdelning. Det handlar om många olika aspekter som föräldranärvaro, delaktighet, anknytning, amning och vård hud-mot-hud.

– Vi följer dem under hela vårdtiden och efter hemgång. Forskningen har även utvidgats så att den numera även handlar om sjuka barn i behov av vård på barnintensivvårdsavdelningar. Flera forskningsstudier har haft en direkt påverkan på vården. Det handlar bland annat om kylbehand-

Förhoppningsvis kan vi även locka nästa generation av specialistsjuksköterskor till forskning.

ling i samband med syrebrist före, under och direkt efter födelsen och föräldrars upplevelser.

– Utifrån den kunskap vi fått har vi förändrat våra rutiner, hur vårdplatserna ser ut och möjligheterna för föräldrar att vara nära sina barn, säger Ylva, som har ett nära forskningssamarbete med sjuksköterskor och läkare på Akademiska sjukhuset, men också med Uppsala universitet och andra lärosäten, såväl i Sverige som internationellt.

Samarbeten med forskare världen över

Även om Maria, Ylva och Karin arbetar kliniskt inom olika verksamhetsområden, har de en nära kontakt, inte minst i forskningsfrågor.

– Vi diskuterar ständigt frågor som rör förutsättningar för våra doktorander, hur vi kan bidra med forskning för att stimulera utvecklingen av vården och hur vi ska hantera sjuksköterskebristen samtidigt som vi behöver fler forskande sjuksköterskor. Det är ett dilemma.

När Karin Enskär doktorerade 1997 vid Linköpings universitet var hon den yngsta disputerade sjuksköterskan i Sverige. Sedan 2021 har hon en professur i pediatrik omvårdnad vid Uppsala universitet. Hennes forskning rör barns och ungas hälsa, omvårdnad av sjuka barn och deras familjer med fokus på bemötande, livskvalitet, delaktighet, smärta och smärtlindring. Hon samarbetar med forskare i Sverige och världen över.

– Min nuvarande forskning rör främst olika aspekter av hälsa och omvårdnad av barn med cancer och deras familjer. Det handlar bland

annat om att utveckla kunskap och individanpassade strategier för att minska oro, rädsla och smärta hos barnet i samband med provtagning och vaccinationer. Det kräver en god vårdrelation och att främja barn och föräldrars delaktighet i vård och beslut.

Omvårdnadsforskning får inte alltid samma uppmärksamhet som medicinsk forskning, menar Karin.

– Men sjuksköterskan har en avgörande roll i att förstå barnets behov och ligga steget före för att förebygga och undvika de problem och bekymmer som skulle kunna uppstå. Ett konkret exempel, vissa cytostatika ger extremt mycket illamående som påverkar sömnen, aptiten och begränsar möjligheten att vara fysiskt aktiv. Det påverkar barnets livskvalitet och vi arbetar för att minimera de här riskerna. En klok person har sagt att god omvårdnad bara syns i sin frånvaro.

Karin Enskär, som arbetat på flera andra sjukhus och lärosäten, menar att Akademiska barnsjukhuset har en tät samverkan mellan forskning, utbildning och den kliniska vården.

– Det finns få bra modeller i Sverige som gör det möjligt för sjuksköterskor att kombinera

Karin Enskär

kliniskt arbete med forskning. Vi har en unik modell på barnsjukhuset. Den forskning som görs ger i regel en snabb återkoppling i vården. Ledarskapet är betydelsefullt. Vi har alla haft chefer som uppmuntrat, trott på oss och givit oss tjänstledigt för forskning, det har varit avgörande för att kunna fortsätta.

Även Ylva, som arbetat på Akademiska sjukhuset i många år, menar att den nära kopplingen mellan forskning och omvårdnad är ett viktigt skäl till att hon stannat kvar på sjukhuset.

– Det är både spännande och roligt att få arbeta i vårdens kärna och med alla fantastiska kollegor som dygnet runt bedriver vård och omvårdnad i världsklass.

Behov av fler statistiker

Maria och Ylva är representerade i barnsjukhusets FoUU-råd som arbetar med forskning, utbildning och utvecklingsfrågor. Alla tre lyfter passionen för forskning som en viktig drivkraft för att kunna utveckla vården, men också att känna meningsfullhet och ha kul längs vägen.

För att ytterligare stärka omvårdnadsforskningen vid Akademiska sjukhuset skulle de gärna vilja se förändrade villkor. Många sjuksköterskor tvingas i dag lämna vården om de vill forska. Men det handlar även om resurser. Datainsamlingar, statistiska analyser och forskningsansökningar kräver mycket tid, energi och resurser. Men det är idag svårt att exempelvis finansiera forskningssjuksköterskor med externa forskningsmedel, menar Karin.

Vid den medicinska fakulteten är majoriteten av doktoranderna läkare och ytterst få är sjuksköterskor.

– Ibland kan vi avundsjukt snegla på hur mycket kringresurser den medicinska forskningen har jämfört med omvårdnadsforskningen. Vid den medicinska fakulteten är majoriteten av doktoranderna läkare och ytterst få är sjuksköterskor. Det är förhållandevis få sjuksköterskor totalt sett som forskar på Akademiska. För att locka fler sjuksköterskor krävs tillräckliga resurser och möjligheter, säger Karin.

Förutom forskningssjuksköterskor finns även en önskan om tillgång till fler statistiker.

– De har unika kunskaper som forskare, docenter och professorer inte har i samma utsträckning. Det tar fem år att bli biostatistiker och de är ovärderliga att ha med i olika forskningsprojekt, säger Maria.

Alla tre sitter även med i en arbetsgrupp som förbereder och planerar 2025 års nationella barnkonferens, ”Barnveckan”. Den arrangeras i Uppsala i samarbete mellan Svenska Barnläkarföreningen och Riksföreningen för Barnsjuksköterskor.

– Vi ska verkligen se till att lyfta den fantastiska forskning som bedrivs i Uppsala. Förhoppningsvis kan vi även locka nästa generation av specialistsjuksköterskor till forskning och de fina möjligheter som finns att påverka och utveckla vården, säger Ylva.

Text: Eva Nordin
Foto: Staffan Claesson

Kort om forskarna

Namn: Ylva Thernström Blomqvist

Profession: Disputerad barnspecialistsjuksköterska.

Titel och placering: Docent och biträdande avdelningschef på intensivvårdsavdelningen för nyfödda på Akademiska sjukhuset. Adjungerad universitetslektor vid institutionen för kvinnors och barns hälsa vid Uppsala universitet.

Drivkraft och motivation: Stor nyfikenhet. Jag vill bidra till att göra vård och omvårdnaden bättre för barn i behov av vård på sjukhus och deras föräldrar.

Namn: Maria Grandahl

Profession: Disputerad barnspecialistsjuksköterska och klinisk professor i pediatrik omvårdnad.

Titel och placering: Universitetslektor och docent vid institutionen för kvinnors och barns hälsa vid Uppsala universitet. Kliniskt verksam som barnspecialistsjuksköterska på intensivvårdsavdelningen för nyfödda på Akademiska sjukhuset.

Drivkraft och motivation: Att förbättra vården för de mest sköra och de mest utsatta barnen. Jag brinner även för att utbilda nästa generation barnspecialistsjuksköterskor.

Namn: Karin Enskär

Profession: Disputerad barnspecialistsjuksköterska och klinisk professor i pediatrik omvårdnad.

Titel och placering: Klinisk professor i pediatrik omvårdnad vid institutionen för kvinnors och barns hälsa vid Uppsala universitet. Ansvarig för en uppföljningsmottagning på Akademiska barnsjukhuset för barn och unga mellan 13 och 17 år och som drabbats av cancer tidigare i livet.

Drivkraft och motivation: Att motivera kollegor till forskning och utveckling av vården, se en implementering av forskningsresultat i den kliniska vården. Att vara med och stimulera nästa generations omvårdnadsforskare.